

ספר הערכים כרך ט

סקירה

הרב משה אליהו שי' גורארי'

עורך הסידות מבוארת – תניא ומשפיע בפאמאנא נ.י.

עבור אתר Anash.org

מטרת הספר

בימים אלה התבשרנו על הופעת ספר חדש ויסודי ביותר בתורת החסידות – 'ספר הערכים – חב"ד' כרך ט שנדפס ע"י [קה"ת](#), המכיל ערכים יסודיים בנושא הכי מרכזי בתורת חב"ד – אחדות ה' ע"פ הפירוש שהבעש"ט נ"ע גילה לנו, דהיינו ש"אין עוד מלבדו" פשוטו כמשמעו (שאין שום מציאות קיימת זולת הקב"ה).

במכתב מו"א ניסן תשל"א (מופנה להגרש"י זיין ז"ל), כותב כ"ק אדמו"ר זי"ע אודות 'ספר הערכים – חב"ד':

"פשוט שלא היתה מטרת ספר זה להגיש תורת החסידות באופן פופולארי, כרגיל הסגנון בזה עתה, כי אם להקל על לימוד תורת החסידות בנקודה עקרית, על ידי ריכוז הענינים המפוזרים בכו"כ ספרים ומאמרים, ביחד. ועוד וגם זה עיקר, בהוספת הציונים ומראה מקומות, שבסגנון דמבשרי אחזה ראיתי עד כמה נוגע הענין כדי להבין ענין בחסידות על בוריו, עכ"פ במדה האפשרית תוך הזמן שמקדישים אותו ללימוד תורת החסידות".

כלומר, מטרת הספר איננה שאדם שאין לו מושג כלל מהו המושג 'אור אין סוף' לדוגמא, יוכל לפתוח את 'ספר הערכים' חלק ד, לקרוא את הערכים 'אור אין סוף' ולרכוש היכרות בסיסית בנושא, אלא מעלת ומטרת הספר היא בשני דברים אחרים: א) המעלה הנוצרת כאשר נקודות שונות אודות נושא אחד, המבוארות במאמרים ובספרים שונים, באים יחד בערך אחד. ב) המעלה של מראה מקומות מרוכזים, שהודות להם האדם יכול למצוא את מבוקשו ולדעת היכן לחפש עוד בנושא זה בחסידות.

ועל כך יש להוסיף:

למרות שאולי הדבר לא היה חלק ממטרת הספר לכתחילה, אבל מלבד שתי נקודות אלה, העניק לנו עורך הסדרה, הגאון החסיד ר' יואל כהן שליט"א, עוד מתנה חשובה – **חידושי תורה**. הן **ישובי** סתירות שונות בתורת החסידות, והן **ביאורים** בדברי רבותינו במקומות שהדברים אינם מבוארים מספיק לאנשים כערכינו.

רובם של חידושי תורה אלו מוצאים את מקומם בחלק ה'מילואים' של הספר.

במאמרינו נשתדל לתת כמה דוגמאות קלות כיצד היתרונות הנ"ל משתקפים בכרך החדש, ונתחיל מהיתרון השלישי – החידושים, ומשם נעבור לעיקר מטרת החיבור – ריכוז חומר רב מהסידות לפונדק אחד בסדר מסודר, ומראה מקומות מרוכזים.

ביאור נאה בלשון הרבי בלקוטי שיחות

הנה דוגמא אופיינית לביאור בדברי רבותינו נשיאינו:

בלקוטי שיחות חלק ב (עמ' 436 ואילך) מבאר הרבי את הנאמר בתפילות הימים הנוראים "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם", דהכוונה הפנימית היא, שאי אפשר להעשות 'אגודה אחת' אא"כ כולם יחד באים לעשות רצונו ית'. והסיבה – כאשר אנשים באים יחד למטרה אחת משותפת (לדוגמא, התאגדות כדי לבנות בנין אחד, או התאגדות יחד בצבא אחד להלחם עבור מדינה פלונית וכיוצא בזה), כיון שכל אחד הוא אדם בפני עצמו, הרי פלוני עושה את הענין המסויים בגלל המציאות שלו ומצד ההרגשים האישיים שלו, ואלמוני עושה את אותו ענין מסויים בגלל המציאות שלו ומצד ההרגשים האישיים שלו, ורק בנוגע לפועל ממש, כולם עושים את אותו דבר. משא"כ כאשר כולם מתאגדים יחד לעשות רצונו ית' – דבר הנובע מהנשמה, ומצד הנשמה כל היהודים הם מציאות אחת.

בכרך החדש דידן (עמ' צח) מביא ר' יואל את תוכן השיחה הנ"ל, וב'מילואים' (עמ' תלב) עומד ר' יואל על דברי הרבי בשיחה הנ"ל שכאשר אנשים באים יחד עבור מטרה אחת משותפת, כל אחד עושה את זה בגלל ה"מציאות" שלו וה"הרגשים" שלו. דלכאורה צריך ביאור: ראשית, מה זה בדיוק "מציאות" ו"הרגשים"? ושנית מה ההבדל ביניהם ומדוע יש כאן כפל לשון?

מסביר ר' יואל כיד ה' הטובה עליו:

בדרך כלל, כאשר אנשים רבים מתאספים למטרה אחת – אמנם כולם באים למטרה משותפת, אבל כל אחד בא בשביל האגו' שלו, היינו התועלת האישית שהוא יפיק מענין זה (לדוגמא – כאשר שני אנשים באים יחד לבנות בנין, כל אחד חושב על הכסף שהוא ירויח מהבנין, ולא נוגע לו כלל הכסף ששותפו ירויח). נמצא דאמנם בפועל ממש יש כאן 'שיתוף פעולה', אבל בעומק הענין כל אחד חושב על דבר שונה לחלוטין מהדבר שחברו חושב עליו – ראובן חושב על המציאות של ראובן, ושמעון חושב על המציאות של שמעון.

וזו הכוונה בדברי הרבי שכל אחד עושה את הדבר בגלל ה"מציאות" שלו.

אך הרבי מוסיף עוד ואומר גם שכל אחד עושה את אותו הדבר מצד ה"הרגשים" שלו.

כלומר:

אליבא דאמת תתכן מציאות ששני אנשים באים יחד ולא חושבים על עצמם כלל אלא חושבים על המטרה. כמו אנשים בעלי אידיאולוגיה שלוחמים עבור שיטה מסוימת ואפילו מוכנים למסור את הנפש בעדה, שאין כוונתם כלל על התועלת האישית שיקבלו מהפצת השיטה בעולם, אלא כוונתם היא

שהשיטה והאידיאולוגיה יתפרסמו ויתקבלו בעולם. ובכל זאת, אין זו 'אגודה אחת' באמת, כי כל אחד עושה את מה שהוא עושה מצד ה"הרגשים" שלו.

פירוש:

זה גופא שאדם מגיע למסקנה שענין מסויים הוא האמת, נובע מנטיית נפשו והכרת שכלו (ה'הרגש' שלו). וכיון ש"אין דעותיהם שוות" (כדברי חז"ל במס' סנהדרין לה, א), נמצא דאם ראובן הגיע למסקנה ששיטה מסוימת היא האמת, וגם שמעון הגיעה למסקנה זחה – סוף סוף כל אחד הגיע למסקנה זו בגלל ה'הרגש' האישי שלו שהוא הרגש שונה מההרגש של חברו. ואם כן, בעומק הענין, אין כאן אגודה אחת ממש.

האם דמיון אינו מציאות?

בעוד שהביאור הנ"ל הוא ביאור 'מקומי' בשיחה, יש בספר גם ביאורים וחידושים רבים בענינים כלליים ויפורדיים. הנה, לדוגמא, דיון ב'קלאץ קשיא' ממש, על דבר המוכר לכל לומד חסידות.

בכמה וכמה מאמרים הדנים במושג 'אחדות ה'" ומבארים כיצד מחד גיסא "אין עוד מלבדו" פשוטו כמשמעו, ומאידך הרי עינינו רואות עולם ומלואו (מציאות נוספת לכאורה מלבד הקב"ה), מתחילים בהצגת פתרון פשוט – אולי באמת כל העולם כולו הוא אחיות עיניים ודמיון בעלמא? ועל כך מבארים שזה לא יתכן, ומביאים ראיות שונות לכך (הידועה שבהן – דהא כתיב בתורה "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ").

והנה, ב'מילואים' של הספר דידן (עמ' תמה) מתייחס ר' יואל ל'קלאץ שאלה' של ממש. נניח לרגע שהקס"ד שהעולם היא דמיון היתה אמת. וכי היה זה הסבר כיצד אכן "אין עוד מלבדו"? ובלשונו של ר' יואל – "הרי גם 'דמיון' שייך דוקא כשישנו איזה דבר שנדמה לו שהמציאות היא כך וכך. ובאם נאמר שהפירוש ד'אין עוד מלבדו' הוא שאין שום מציאות כלל זולתו ית' (ובאם ישנו איזה מציאות הוא סתירה לאחדותו ית') – הרי יהי' מוכרח לומר שאין גם איזה דבר שנדמה לו שיש עולם".

שאלה פשוטה ממש, שמשום מה נדמה שרוב לומדי חסידות לא עמדו עלי'.

את תירוצו של ר' יואל לא נביא במסגרת זו, והרוצה להחכים יעיין בספר, אך עצם הדיון בשאלה פשוטה זו יש בו לכאורה משום חידוש.

איסוף חומר באופן עיוני

ומכאן נעבור ליתרון הראשון של הספר, כלשון הרבי במכתבו המובא לעיל – "ריכוז הענינים המפוזרים בכמה וכמה ספרים ומאמרים, ביחד".

בכל סוגיא שאדם לומד, עצם הדבר שהוא מקבל תמונה שלימה של סיכום מהמבואר בסוגיא זו בכמה מקומות מפוזרים, יש בו כדי להעשיר את הבנתו של הלומד בסוגיא. לא הרי הבנתו של אדם במושג

'חזקת הגוף', למשל, כאשר למד רק את הסוגיא הדנה במושג זה בפרק קמא דכתובות, לזו של האדם שהוסיף ולמד אף הסוגיא שדנה במושג זה שבפרק 'המדיר' (פרק ז) שבאותה מסכת. וכיוצא בזה בכל סוגיא בתורה, הן בנגלה והן בחסידות.

אך ספר הערכים אינו ריכוז של חומרים יחד גרידא. כיון שעורך הספר הינו המעמיק בחסידות הגדול בדורינו, הרב ר' יואל שליט"א, הרי גם **אופן סידור** החומרים המפורטים לפונדק אחד, יש בו כדי להוסיף הבנה אחרת לגמרי בסוגיות הנידונות.

דומני שבכרך שלפנינו נקודה זו באה לידי ביטוי במיוחד, בערך שהינו הערך היסודי ביותר בספר – המכונה "אחדות ה' (ג) – אין מציאות זולתו".

בערך זה מרכז ר' יואל הביאורים השונים שיש בחסידות בהסבר השאלה מדוע עולמות ונבראים אינם מהווים סתירה לאמונתנו ד"אין עוד מלבדו" פשוטו כמשמעו.

בעצם זוהי הנקודה המרכזית ביותר בתורת החסידות, ובמאמרים רבים האריכו בביאורים שבאו במענה לשאלה זו. וכמו בכל סוגיא, מובן ופשוט שהרוחב מוסיף בעומק. הוי אומר, הידיעה הרחבה בענין, מוסיפה בעומק הבנת המושג.

אבל גם אלו שלמדו הרבה, כמה מהם מסוגלים לסכם מה הם בעצם הביאורים **השונים** שבחסידות בשאלה מרכזית זו, ומה ההבדלים ביניהם ומה מוסיף כל ביאור על משנהו?

ערך זה 'עושה סדר' נפלא גם עבור מי שכבר רחש ידיעה רחבה ביותר בחסידות. ר' יואל **מסדר** את הנושא הרחב והעמוק ומסכם שבעצם יש חמישה ביאורים מרכזיים בענין, זה למעלה מזה:

(א) קודם כל, העולם אינו מציאות **אמיתית**, כי היא מסוגל להתבטל, וגדר האמת היא 'נצחיות'. (ב) למעלה מזה, העולם אינו מציאות **לעצמו**, אלא מציאות התלוי' בכח האלקי המהווה אותו בכל רגע ובלעדיו אין לו קיום כלל. (ג) למעלה מזה, לעולם אין שום **ערך וחשיבות** כלל. (ד) למעלה מזה, לגבי הקב"ה, העולם אינו **קיים** כלל. (ה) למעלה מזה, העולם עצמו **מיוחד** בעצמות אין סוף ב"ה.

מי שילמד ערך זה בעיון – מובטח לו שיקבל מבט חדש על כל הסוגיא היסודית הזו. מעתה, כל פעם שילמד מאמר המבאר כיצד "אין עוד מלבדו", הוא ישאל את עצמו את השאלה המתבקשת – באיזה מחמשת הביאורים הנ"ל קאי מאמר זה?

וכאשר יידע כיצד 'לקטלג' המאמר על נכוננו, בודאי יגיע לידי הבנה יותר טובה בכל פרט ופרט במאמר. בכל אחד מהביאורים, יש ריבוי פרטים וביאורים שונים, כפי שמבואר בפרטיות בערך.

ור' יואל לא מסתפק בעצם סידור הדברים, אלא מבאר איך וכיצד כל ביאור מוסיף על הביאור שלפניו.

ערך "אחדות ה' – מצד הכוונה"

כתוצאה מהיתרון שבסידור הדברים והעובדה שכל דבר 'מקוטלג' במקומו כראוי – יש בספר דידן ערך שלם שכל כולו חידוש.

בשיחה מפורסמת של הרבי (לקומי שיחות חלק ו פר' בשלח) מבואר הטעם שהקב"ה עשה 'תנאי' במעשה בראשית, שרק אם יעשו את הניסים שרצה הקב"ה לעשות בהם או שצדיק גוזר בהם ימשיכו להתקיים, ואם לאו יחזרו לאין ואפס (לדוגמא, עשה תנאי עם הים סוף שרק אם יקרע עבור בני' היוצאים ממצרים ימשיך להתקיים). ולכאורה, מדוע ה' צריך הקב"ה לעשות תנאי כזה – וכי ללא תנאי אין הקב"ה יכול לשנות את הטבע ולהולל ניסים?

ומבאר הרבי שלולי תנאי כזה, כל פעם שיש נס למעלה מן הטבע זה יהי' בגדר 'שכירת' העולם, והרי הכוונה העליונה היא שיהי' עולם שנמשך בו אלקות ולא שהעולם 'ישבר'. וזהו ענין התנאי שעל ידו כל מציאות העולם היתה מלכתחילה על מנת שיקויים התנאי ויתרחש בו הנס, וזה גדר העולם גופא (ראה בשיחה להרחבת הביאור).

שיחה זו מפורסמת מאד, אך רבים לא עומדים על כך שבשיחה זו יש בעצם ביאור נוסף בענין אחדות ה'.

אם תשאל את לומד החסידות הרגיל, מה הם תמצית הביאורים בחסידות על כך שקיומם של העולם ונבראים אינם סתירה לאחדות ה' – בדרך כלל יענה את המבואר בשער היחוד והאמונה, שמכיון שהעולם זקוק לדבר ה' להוותו בכל רגע ובעלדיו אינו יכול להתקיים, נמצא שבאמת אמיתית מציאות העולם היא הדבר ה' המהווה אותו (דוגמת אדם המסתכל במראה, דכיון שבלי עמידתו לפני המראה אין דמותו משתקפת שם, מובן שגם בשעה שעומד שם, השתקפות זו אינה דבר נפרד ממנו ואינה אלא המשך מהאדם עצמו).

לפעמים ידע לענות יותר מזה, שלעולם אין שום חשיבות כלל, כמשל המבואר בתניא פרק כ' שלדיבור אחד אין שום משמעות ושום ערך לגבי השכל והמדות של האדם.

אך לא יענה שבגלל שהעולם נברא עם 'תנאי', לכן בעצם 'גדר' העולם גופא הוא פרט ברצון הקב"ה, וממילא גם ע"י בריאת העולמות לא נוספה ח"ו מציאותו זולתו ית' ורצונו.

אך ע"י "ריכוז הענינים המפוזרים בכמה וכמה ספרים ומאמרים, ביחד", ולא ריכוז שטחי של חיבור חומרים העוסקים להדיא בנושא אחד, אלא ריכוז עיוני הבא ע"י הבנה מעמיקה בסוגיות – נבנה ערך שלם: ערך "אחדות ה' (ה) – מצד הכוונה", המוקדש כל כולו לבאר כיצד היסוד בשיחה זו (ועוד שיחות ומאמרים דומים) מוספים ביאור חדש ועמוק בענין אחדות ה' ושלילת מציאות העולמות (וכן מדוע אין להסתפק בביאורים ה'קונבנציונאליים' ומדוע בכל זאת זקוקים לאותם ביאורים ידועים גם לאחר שיש ביאור מהודש זה).

הרמב"ם כותב במורה נבוכים, שאחד ההבדלים בין הברות העובדות של הבהמה לשכלו של האדם, הוא שאצל האדם, גם מה שבחיצוניות נראה כשני דברים שונים ולא קשורים, הרי באמצעות הבנת עומק יסודם, הוא מסוגל להבין שביסודם הם דבר אחד.

המחבר של הספר דידן, הניחן כידוע בהבנה עמוקה ויוצאת דופן, מסוגל לקחת כמה שיחות ומאמרים שהאדם הלומד בשטחיות לא בהחלט תופס שבכלל קשורות לאחד הערכים שבספר זה, ולבנות מהם ערך שלם ויסודי ביותר.

מראה מקומות וציורים

כמה מילים על הציורים בספר:

אחת מהמטרות של הספר היא שעל ידי הציורים הרבים קל לאדם לחפש מראה מקומות במאמרים לעניין בחסידות. אך לפועל, בכרכים הקודמים, לא תמיד הי' קל לאדם שפותח את הספר באקראי למצוא המראה מקום שמחפש. הרבה פעמים הי' מצויין בהערה ל"ספר המאמרים שם", כאשר הלומד שפתח את הספר לחיפוש מראה מקום בלבד, התקשה מאד למצוא היכן הוא ה"שם".

אבל בספר החדש דידן ב"ה ניכר שיפור גדול בכיוון זה, ונקל הרבה יותר למצוא כל מראה מקום. [מצויין עוד: בכרך החדש (לעומת הכרכים הקודמים), כל הערה בשוה"ג מתחילה בשורה חדשה – דבר שמקל על המעיין למצוא את מבוקשו].

ואם בכל זאת יש מה לשפר, הוא אולי ה"צמצום" שבציורים, היינו הציון בעיקר רק לספרי חסידות חב"ד, אפילו כאשר מדובר בדברים שיש להם מקורות קדומים יותר. לדוגמא בעמ' קלו מביא שאחד הפירושים במצות אחדות ה' הוא לשלול שאין עוד אלקה מלבד הקב"ה, ובקשר לכך מביא לשון הרמב"ם "אלקה זה אחד הוא ולא שתיים" ומפרש שהכוונה היא כנ"ל (שלילת עוד אלקה), ובהערה 9 מצייין לאור התורה בכמה מקומות. ואילו בעמ' קלז מביא פירוש שני במצות אחדות ה', שכוונתה שלילת השיתוף. וכאן נמנע לציין שיש המעמיסים אף פירוש זה בלשון הרמב"ם הנ"ל (ראה ראש אמנה להר"י אברבנאל פרק כ), כנראה בגלל שפירוש זה בדברי הרמב"ם לא הובא להדיא בחסידות.

כמו כן, בעמ' קמ-קמא יש דיון מה נכלל באיסור עבודה זרה ומה נכלל באיסור שיתוף, ואין בכלל מראה מקומות לספרים בנגלה הדנים בשאלה זו, למרות שזו בעצם שאלה הלכתית שיש לה נפ"מ למעשה (כי הרי כידוע, הגויים מצווים רק על עבודה זרה ולא על השיתוף).

*

אין ספק שהספר הוא תרומה עצומה ליעד ד'פוצו מעיינתיך חוצה', ועשיית 'דירה בתחתונים' להקב"ה, שכדברי אדה"ז בתניא פרק לג, הכוונה היא שענין אחדות ה' יחדור למוחו ושכלו של האדם בפנימיות.

ויה"ר שהוספה רבה זו בהפצת המעיינות תזרוז את הגאולה השלימה, שתהי' תיכף ומיד וממש.

לקניית הספר החדש "ספר הערכים כרך מ", [הקש כאן](#).